

Teorie a praxe protitankové obrany

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálporučíka N. G. Popova, doktora vojenských věd, profesora a plukovníka G. V. Kirilenka, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ čís. 7/1980.

V letech Velké vlastenecké války byla protitanková obrana (PTO) hlavním ukazatelem odolnosti a nepřekonatelnosti obrany sovětských vojsk v celku. Účinná a správně organizovaná PTO způsobovala značné ztráty úderným obrněným uskupením nepříteli, mařila jeho zámysly, napomáhala vysoké aktivitě vojsk a získávání iniciativy na rozhodujících operačně strategických směrech.

Bohaté zkušenosti z minulé války v oblasti organizace a vedení PTO neztratily na svém významu ani v soudobých operacích, které budou charakterizovány především bojem mohutných úderných uskupení stran s velkým množstvím tanků, BVP, obrněných transportérů, SHD a dalších obrněných objektů. Ostrý boj mezi obrněnou silou a protitankovými prostředky (jak o tom svědčí zkušenosti z lokálních válek) bude veden s nejvyšším vypětím a konec tohoto boje bude předurčovat průběh a výsledek bojové činnosti. V souvislosti s tím hluboká analýza historických tendencí rozvoje teorie a praxe PTO má aktuální význam i pro soudobé vojenství.

Teoretické základy organizace a vedení PTO sovětské vojenské vědy byly rozpracovány již před válkou. Počítalo se s tím, že obrana musí být hluboce členěná a především protitanková, která by zahrnovala systém palby dělostřelectva a využívala přírodní a ženíjní záтары a která by byla schopna odrazit hromadné útoky tanků. Základ PTO tvořilo dělostřelectvo. K zastavení útoku tankového uskupení nepřítel-

le s hustotou 10–20 tanků na 1 km se předpokládalo jako dostatečné mít v pásmu hlubokém 2–3 km hustotu 6–9 děl na 1 km. PTO bylo plánováno vytvářet v taktickém hloubce.

Potřebná pozornost byla věnována také zdokonalování tabulkové organizační struktury prostředků PTO. Řešení tohoto problému v celku odpovídalo úrovni rozvoje protitankových prostředků a rovněž

názorům na úlohu obrany v systému ozbrojeného zápasu. V praktickém uvážení výsledků vojenské teorie do života projevily se spolu s tím nedostatky, které negativně ovlivnily průběh a výsledek prvních operací.

V prvních měsících války byla organizována hloubka PTO jen v rámci hlavního pásma obrany. Při organizování obrany snažili se velitelé přehradit současně všechny směry bez ohledu na charakter činnosti nepřítele, který vedl úderu mohutnými uskupeními na úzkých úsecích. Výsledkem toho bylo, že protitankové síly a prostředky byly rozmísťovány lineárně. V boji s tanky nebylo plně a dovedně využíváno polní a protiletadlové dělostřelectvo, letectvo a zátaras, nebyly vyčleňovány dělostřelecké protitankové zálohy. Bylo rovněž rozměňováno úsilí protitankových dělostřeleckých brigád zálohy Hlavního velení.

Bojové zkušenosti potvrdily, že proti hromadnému použití tanků nepřítele je nutné soustředit hlavní množství protitankových sil a prostředků na nejnebezpečnějších směrech a vytvořit systém PTO do celé hloubky operační sestavy vojsk. Velitelé všech stupňů byli povinni určovat na každém jednotlivém směru, sektoru a na přístupech vhodných pro pohyb tanků a mechanizovaných útvarů nepřítele odpovědného velitele - dělostřelce ke společnému a jednotnému řízení boje děl různé ráže. Ti měli udržovat všechny baterie v plné bojové pohotovosti k boji s tanky nepřítele, a to vedením přímé střelby z hlavních nebo zvláště zvolených palebných postavení.

Systém dělostřeleckých PTO byl budován především z hlediska pravděpodobných úderů mechanizovaných uskupení nepřítele nejméně do hloubky 5–6 km od předního okraje. Baterie protitankových oddílů byly rozmísťovány na tankových směrech a připraveny k manévru na ohrožené úseky. Dělostřelectvo druhých sledů střeleckých divizí, sborových a armádních záloh bylo v neustálé pohotovosti k boji s tanky nepřítele a k manévru k odražení

úderů tanků, které pronikly do hloubky obrany. K boji s tanky bylo více využíváno veškeré protiletadlové dělostřelectvo.

Zkušenosti prvních měsíců války z organizace PTO byly vyhodnoceny a ukázaly nutnost sloučit všechno dělostřelectvo do protitankových opěrných bodů v hlavních pásmech obrany. Tvořily ženině vybudovaný úsek (prostor) terénu, kde (s rozesupy 200–300 m a do hloubky až 1000 m) byla rozmístěna protitanková děla a zbraně a zabezpečen styk palbou. Do tohoto systému bylo zahrnováno rovněž divizní a částečně sborové kanónové dělostřelectvo. Velitelem protitankového opěrného bodu byl důstojník dělostřelectva. Zkušenosti potvrdily důležitost a nutnost vytváření pohyblivých protitankových záloh v taktické a operační hloubce obrany. Takovým způsobem organizovaná PTO značně zvýšila její odolnost.

Nepřátelské útoky, vedené převážně na jednotlivých směrech a podél hlavních silnic, vynutily si další soustředování protitankových prostředků. Proto u frontů a armád na hlavních tankových směrech byly v široké míře vytvářeny armádní a frontové protitankové rajóny. Byly rozmísťovány tak, aby spolehlivě přehrazovaly nejdůležitější tankové směry.

V téže době divize a armády vytvářejí dělostřelecké protitankové zálohy a pohyblivé odřady zatarasovací (POZ).

V létě roku 1942 byla dále rozvinuta teorie a praxe organizace a vedení PTO. Bylo doporučeno spojovat dělostřelecké protitankové opěrné body s rajóny obrany rot a praporů; opěrné body slučovat do praporečnických protitankových uzlů a rajónů a podřídít je vševojskovým velitelům (rot a praporů).

Skloubení úsilí dělostřelectva s palebnými prostředky pěchoty a ženinými zátaras pod velením vševojskových velitelů značně zvýšilo účinnost PTO.

Bojové zkušenosti, získané v prvním období války, přesvědčivě dokázaly, že k odražení hromadných útoků tanků nepostačuje na 1 km tankového směru 6–9 pro-

titankových děl, ale jsou zapotřebí značně vyšší hustoty.

Největší rozvoj umění organizovat a vést PTO byl zaznamenán ve druhém a třetím období války. V roce 1943 byl zaveden do výzbroje nový 57mm protitankový kanón, vojska byla zásobována podkaliberními a kumulativními granáty, značně se zvýšil počet nově organizovaných protitankových dělostřeleckých brigád. Došlo k dalšímu zdokonalení způsobů organizování a vedení PTO v takových směrech, jako je zvýšení účinnosti plánování PTO v operačním měřítku, srůstání PTO s celkovým systémem obrany vojsk, skloubení palby všech prostředků ničení (děl, minometů, tanků, SHD, pěchoty a ženijních zátarasů) v jednotný systém, soustředění protitankových prostředků na hlavním směru, široce a dovedně vedený manévř tímto prostředky v průběhu operace (boje) atd.

Protitankovou obranu včas plánoval a organizoval štáb frontu (armády) za účasti štábů dělostřelectva a ženijních vojsk; důkladně byl zpracován **plán protitankové obrany**. Plán na základě rozhodnutí velitele obsahoval:

- hlavních tankových směrů, jejich kapacity a možnost použití nepřátelských tankových uskupení;
- úkoly PTO;
- rozdělení protitankových prostředků mezi svazy a jejich hustoty na tankových směrech;
- sestavu nejdůležitějších protitankových rájónů a jejich úkoly;
- pásma a prostory ženijních zátarasů;
- složení dělostřeleckých protitankových záloh a pohyblivých odřadů zatarašovacích, prostory jejich rozmístění a čáry rozvinování;
- možnosti zasazení tankových a mechanizovaných svazků do boje s tanky;
- sestavu a úkoly letectva, vyčleněného pro boj s tanky nepřítel.

Umění soustředit úsilí PTO na hlavních směrech bylo zdokonalováno přede-

vším v rámci využití manévru sil a prostředků.

Počínaje bitvou u Kurska byly vytvářeny zpravidla u svazků, armád a frontů silné dělostřelecké protitankové zálohy.

U střelecké divize byla rozmístována dělostřelecká protitanková záloha v rozmezí třetího postavení hlavního pásma obrany ve vzdálenosti 5–7 km od předního okraje obrany. Armádní PTZ byla rozmístována v prostoru druhého pásma obrany v hloubce 12–25 km. Prostor rozmístění frontové PTZ byl většinou za armádním pásmem obrany, na nejdůležitějším tankovém směru frontu, obvykle v blízkosti křižovatek silnic, ve vzdálenosti 45–50 km od předního okraje obrany.

Protitankové zálohy divizí, armád a frontů, dovedně členěné do hloubky, zvyšovaly hustotu protitankových prostředků na nebezpečných směrech, zvětšovaly manévrovost a pevnost obrany.

Dále se také zlepšilo složení a způsob použití POZ. Tyto odřady střeleckých divizí se skládaly zpravidla ze ženijních čet až roty (s výbušnými prostředky) armád a frontů z jednoho až dvou ženijních praporů. Jejich úkolem bylo položit minové zátarasy, vázat útok a manévř tankového uskupení nepřítel, snížit jeho tempo útoku, chránit rozmístění protitankových prostředků a zabezpečit jim účinně ničit tanky nepřítel. Před palebnými čarami PTZ (ve vzdálenosti 300–500 m) byly určovány k tomu účelu čáry minování. POZ byl zpravidla zasazován společně s dělostřeleckými PTZ. Mezi nimi byla organizována těsná součinnost.

Minová pole byla pokládána předem i v průběhu vedení boje. Považujeme za nutné zdůraznit, že minování, které bylo uskutečňované v průběhu odražení útoku nepřítel, bylo značně účinnější (na jeden tank, zničený na minových polích položených předem, bylo zapotřebí průměrně 2000–3000 min; na minových polích položených v průběhu bojové činnosti jen 150–240 min).

Zvláštní úlohu měly PTZ a POZ při pře-

chodu do spěšně zaujaté obrany, kdy do zahájení bojové činnosti neuspěla vojska frontu vytvořit silnou PTO. Zejména s jejich využitím dařilo se vytvářet na směrech útoku tankových uskupení nepříteli mohutné protitankové bariéry, způsobit mu ztráty a připravit vojskům podmínky pro vybudování pevné a nepřekonatelné obrany.

Při odražení tankových útoků nepříteli se plnilo významný úkol bitevní letectvo. Zkušenosti z Velké vlastenecké války

vcelku svědčí o tom, že dovedná organizace boje s tanky nepříteli zabezpečovala odolnost a nepřekonatelnost jak taktické, tak operační obrany. Jen v bitvách u Moskvy, Stalingradu a Kurska, díky neustálému zdokonalování a rozvíjení protitankových prostředků (zbraní, podvozků, munice, systémů velení, zabezpečení atd.), forem způsobů a principů budování a vedení PTO, zničilo dělostřelectvo všech druhů více než 4600 tanků a samohybných děl nepříteli.

Analýza zkušeností z Velké vlastenecké války nám umožňuje vyvodit řadu principiálních zásad a tendencí rozvoje PTO, se kterými musíme počítat při rozpracovávání problematiky soudobého vojenského umění.

1. Hloubka PTO neustále narůstala, postupně srůstala s celkovým systémem budování obrany frontu (armády). Její hloubka v prvním období Velké vlastenecké války se pohybovala v rozmezí 1–6 km. Byla charakterizována nízkými hustotami protitankových sil a prostředků [celková hustota od 1–2 do 3–5 děl a na tankových směrech od 4–6 do 8–10 kusů na kilometr fronty]. V důsledku toho nepřítel většinou lehce překonával takovou obranu a pronikal do značné hloubky. V dalších obdobích války hloubka PTO podstatně vzrůstala. Ve druhém období dosáhla 20–25 km (přibližně 18 % celkové hloubky obrany). To se okamžitě projevuje na odolnosti obrany. Nepřítel, např. v bitvě u Kurska, dokázal silami mohutných úderných uskupení proniknout do hloubky od 8–12 do 30–35 km; to nepřekročilo rámec taktického úspěchu. Ve třetím období PTO plně odpovídala celkové hloubce obrany svazků, armád a frontů.

Srůstání PTO s celkovým systémem budování obrany mělo určité závislosti. Protitankové opěrné body [které vznikly na začátku války] se změnily v rotní opěrné body; ty tvořily základ praporek protitankových uzlů. V řadě obranných sraže-

ni (u Kurska, jezera Balaton atd.) rájony obrany rot a praporů, často i plukovní úseky obrany byly celé jako protitankové. Systém PTO pluků, divizí (sborů), armád a frontů se rozvíjel do hloubky nejen organizací PTO v prostorech rozmístění (v pásmech) druhých sledů (záloh), ale také vytvářením dělostřeleckých protitankových záloh, POZ, systémem zátarasů, zejména výbušných (protitankových). Z důvodu zabezpečení bojové činnosti vojsk se stala PTO ke konci války základem obrany, hlavním prvkem její odolnosti a nepřekonatelnosti.

V soudobých podmínkách, tak jako i v minulosti, protitanková obrana musí být budovaná do celé hloubky sestavy vojsk, schopná úspěšně vést boj s mohutnými obrněnými silami vojsk nepříteli v útoku. Jak vyplývá ze zkušeností lokálních válek, každý prvek nejen operační (bojové) sestavy vojsk, ale také týlu musí mít potřebné síly a prostředky boje s tanky a jinou obrněnou technikou nepříteli. Pro vyzbrojení vojsk a útvarů [jednotek] týlu protitankovými prostředky pravděpodobně dosáhne značného rozmachu a PTO bude hlubší než v minulé válce.

2. Rozhodující tendenci v rozvoji teorie a praxe PTO je neustálé zvětšování hustot protitankových sil a prostředků na směrech úderů nepříteli. Tento problém byl v minulé válce řešen včasným soustředěním protitankových prostředků a jejich

manévrem na ohrožené směry v průběhu operace.

Analýza zkušeností svědčí o tom, že v obranných operacích (počínaje prvním obdobím války) hustota protitankových děl na tankových směrech se vyrovnala manévrem 2,5–3,5násobně. V podmínkách, kdy obránce neměl věrohodné zprávy o složení úderných uskupení nepřítele na směru jeho hlavního úderu, vytváření potřebných protitankových hustot manévrem z hloubky a podél fronty nabývalo na zvláštním významu. V soudobých podmínkách musíme brát v úvahu i to, že každá divize pravděpodobného nepřítele má ve své sestavě více než tisíc obrněných objektů. Útočník, jak o tom svědčí zkušenosti z arabsko-izraelské války (v roce 1973), v důsledku zvýšení palebných, úderných a manévrovacích možností vojsk může v průběhu sražení rychle přenášet úsilí z jednoho směru na druhý. Z toho vyplývá, že k realizaci principu soustředování sil a prostředků, včetně protitankových, musíme přistupovat tvůrčím způsobem a na základě zhodnocení všech faktorů operační situace.

Abychom mohli správně stanovit poměr mezi protitankovými silami a prostředky v sestavě svazků a svazů v obraně a mezi silami a prostředky, které jsou určeny k narůstání PTO formou manévru, je účelné řešit tyto nejdůležitější otázky:

— po zhodnocení nepřítele, charakteru jeho činnosti a terénu určit optimální sestavu sil a prostředků, které zabezpečí odrazení prvního úderu nepřítele během doby, kterou budou potřebovat útvary a svazky k manévru z jiných směrů, určit zdůvodněnou sestavu sil a prostředků k narůstání PTO;

— předem přijmout všechna opatření k vedení včasného manévru protitankovými silami a prostředky na kterýkoli ohrožený směr, a to i v nejsložitější pozemní a vzdušné situaci.

3. Účinné řešení problematiky PTO v minulých válkách bylo zabezpečováno komplexním využíváním všech sil, schopných vést boj s obrněnými objekty.

Boj s tanky v operacích Velké vlastenecké války se zúčastňovaly dělostřelectvo, letectvo (zvláště bitevní a bombardovací), tanky a SHD; byly rovněž používány protitankové pušky, granáty, miny atd. Hlavním prostředkem jejich ničení však bylo protitankové dělostřelectvo. V letech války se rozvíjelo jak kvalitativně, tak i kvantitativně.

Rozvoj protitankových prostředků po válce šel cestou zdokonalování dálky a přesnosti střelby, průbojnosti střel, zlepšování manévrovacích možností dělostřeleckých systémů a vytvářením principiálně nových protitankových prostředků — protitankových řízených střel (PTRS). V armádách pravděpodobného nepřítele je věnována značná pozornost vyzbrojení bitevních vrtulníků PTRS. Hlavní jejich přednost tkví v účinnosti vedení nenadálých úderů, manévrovosti a možnosti soustředění úsilí v potřebném prostoru a v nejkratší době, dále v ničení tanků dlouho před tím, než se dostanou do prostoru dostřelu pozemních protitankových prostředků. Např. v arabsko-izraelské válce 18 izraelských vrtulníků nenadálým úderem zničilo přibližně 50 % tanků egyptské tankové brigády před příchodem na bojiště.

V boji s tanky vzrostla také úloha bojových letounů. Zkušenosti z posledních lokálních válek potvrdily, že letouny v boji s tanky, kromě klasických pum, kanónů a zápalných prostředků, začaly v široké míře používat řízené střely (ŘS) s autonomním systémem navedení. Ve válce na Blízkém východě (v roce 1973) značné procento zničených tanků připadlo na letectvo.

Stále větší úlohu v PTO mají výbušné zátaras. Zvláště účinné je minování na dálku, používané s využitím reaktivních systémů salvové palby, vrtulníků a letounů. Otevírá nové možnosti pro vázání manévru nepřítele a přikrytí boků. Důležitým prostředkem v boji s tanky jsou jaderné miny.

Všechny tyto faktory svědčí o tom, že jen komplexní používání všech protitankových prostředků, s účinným doplňová-

ním silných stránek jednoho prostředku druhým, může úspěšně řešit problematiku boje s velkým množstvím tanků a jiných obrněných objektů, vytvářet na směrech jejich útoku souvislou účinnou palbu již na maximálních vzdálenostech.

Zkušenosti z Velké vlastenecké války a soudobých lokálních válek potvrzují rovněž důležitou úlohu protitankových záloh a pohyblivých odřadů zatarasovacích při plnění úkolů v boji s obrněnými silami nepřítele. Složení PTZ divize (sboru), armády a frontu v letech Velké vlastenecké války se neustále zvyšovalo (např. frontu od 2—3 protitankových dělostřeleckých pluků do 2—3 protitankových dělostřeleckých brigád.)

Ve válce na Blízkém východě se projevila tendence vytváření smíšených PTZ. To umožňuje nejlépe využívat bojových možností PTRS, hlavněho dělostřelectva, protitankových minových zátarasů atd. PTZ

svou vysokou pohyblivostí, tak jako i v minulé válce, jsou nejdůležitějším prostředkem narůstání PTO na rozhodujících směrech úderů nepřítele.

4. Různorodé složení sil a prostředků PTO, používaných na zemi a ve vzduchu, klade zvýšené požadavky na účinnost velení, a to jak při přípravě, tak v průběhu bojové činnosti. Základem organizace PTO je rozhodnutí pro obranu. V něm, na základě hlubokého ujasnění cíle a úkolů obrany i všestranného zhodnocení všech prvků situace, byly v letech minulé války stanoveny:

- úkoly vojskům k odrážení úderů nepřítele, hustoty protitankových sil a prostředků na jednotlivých směrech;
- složení PTZ, POZ a jejich úkoly;
- způsob splnění úkolů;
- otázky součinnosti, zabezpečení styků a boků mezi sousedy a svazy, včetně otázek protitankové obrany.

V soudobých operacích významně vzrostl rozsah úkolů boje s obrněnými objekty. Současně se však zkrátila doba, potřebná na jejich plnění, je nutné organizovat PTO na několika pravděpodobných směrech. Toto vše má významný vliv na otázky velení silám a prostředkům PTO.

Úspěšnému řešení těchto otázek napomůže včasná příprava vojsk a štábů všech stupňů ke splnění úkolů boje s tankovými uskupeními nepřítele, nepřetržitě vedení průzkumu, vytvoření účelného uskupení protitankových sil a prostředků, dokonalá organizace a vedení rozsáhlého manévru.